٣٤٦٤
37
9

«عائله كتبخانه» سندن

٣

تربیه

مؤلفی: ایك زور تربیه عالمی فیلسوف سپنسر.

مترجمی: ذ. القادری.

مترجم مهری ایله مهرلەنمه‌گان نسخه‌لری ساخته.

КАЗАНЬ.
Типо-Лит. Т-го Д-ма „В. Еремѣевъ и А. Шашабринъ"
бывш. Ключникова.
1911.

45

«عائله کتبخانه» سندن

۳

تربیه

مؤلفی: ایک زور تربیه عالمی فیلسوف سبنسر.

مترجمی: ذ. القادری.

مترجم مهری ایله مهرلەنمەگان نسخەلری ساخته.

قزان

یریمییف هم شاشابرین مطبعەسی

КАЗАНЬ.

Типо-Лит. Т-го Д-ма „В. Еремѣевъ и А. Шашабринъ"

бывш. Ключникова.

1911.

هربرت سبنسر.

اوقوچیلرغه اجتماع وتربیه قانونلرینه حقیقت وعلم کوزیله قاراغان بیك زور تربیه‌چی وفیلسوف «هربرت سبنسر» نی قسقه روشده گنه طانتمق بولامن: فیلسوف لندون تیره‌سنده گی «دربی» شهرنده ۱۸۲۰ سنه‌ده طوغوب، ۱۹۰۳ سنه‌سی سینتابر ۸ نده سیکسان دورت یاشنده «بریطن» شهرنده وفات اولمشدر. فیلسوفنك وفاتی ایله انسانیت، اجتماع، تربیه اوزلرینك ایك بیوك یاردمچیلرینی ضایع ایتمشلردر.

فیلسوفنك کیك معلومات وفلسفه‌سن دنیانك ایك زور فیلسوف وعالملری تقدیر ایتمشلردر. مشهور اقتصاد عالملرندن «ستوره‌ت میل» آنی: «دائرهٔ معارف وبتون علومنك محیطی» دیمشدر. «داروین»: «زور فیلسوفمز»، آمریقاده مشهور عالملردن «ورد بیتشر»: «عصرمزده فیلسوفلرنك پادشاهیسی» دیه‌رك فضلنی تقدیر ایتمشلردر.

فیلسوفنك تألیفلری کوبدر. ایك مشهورلرندن «فلسفهٔ ترکیبیه‌نك نظامی» اسمنده گی کتابیدر. بوکتابی بش قسمدر: ۱) مبدألر. ۲) حیات علمی. ۳) علم نفس. ۴) اجتماع علمی. ۵) علم اخلاق قسملریدر.

فیلسوف نظرنده دنیا ترقی ایتمکده؛ ترقیسی بسیطدن مرکبکه، چیکسزلکدن چیکلی‌لککه، متماثلدن - اوخشاشودن - تورایلککه تابا. دنیا آنك فکرینه کوره کون بکون ماتورایه‌در.

«سبنسر» باشقه فیلسوفلر کبی: «هیئت اجتماعیه وآدملرنك حقیقتکه، سعادتکه ایرشولری طبیعت قانونلرینه اییه‌روب، طبیعت نورلری ایله نورلنمقده؛ وهر تورلی انسانلرغه کیله طورغان بلاء وقایغولر طبیعتکه قارشیلق ایدوب،

تارتشماقده» بولووینه اشانه‌در. فیلسوف اوزینڭ وطنی بولغان انگلتره‌ده دستور طوتلغان اصول تعلیم وتربیه‌گه هجوم ایتوب شو عاجزانه ترجمه ایتدگم «تربیه» کتابیله آستون اوستکه کیتورمش؛انگلتره‌ده، بلکه بتون دنیاده تربیه جهتندن زور آلماشنولرغه سبب اولمشدر.

بن هر ملتنڭ مدنیت یولنده‌غی آدوملرن وتربیهٔ فکریه‌لرن تربیه نظاملرنده هم‌نظاملرنی ییرینه یتکرمك آنالر قولنده بولووینه چن کوڭلدن اوشانغان کشیلر جمله‌سندن بولدیغمدن بتون دنیاغه اسه‌ن طانطقان فیلسوفنڭ شول کتابن عائله کتبخانه‌سینڭ اوچنچی جزئی ایتوب آنا بولاچق وبولغان عقللو همشیره خانملرغه وسوکلو شاکردلرگه بولك اولارق تقدیم ایتدم. شاید بنم املم بوشقه چقماس، کتابنی،دقتله‌ب،اوقوب اوز معیشتمزگه تطبیق ایته‌رلرده اویلی، فکرلی تازا اوسمرلر،حیات وعلم میدانینه‌آطلوب، یاکی اخلاق وحقیق دیانت طوغدررلر.

سبنسر وخانملریمز.

بزنڭ تاتار دنیاسنده بوکونگه قدر قز خاتونلر اوزلرینڭ کم ونی قدر حقوقلری، تربیه، مدنیتکه نی درجه‌تأثیرلری بولوون هیچ آڭلامادیلر وآڭلارغه‌ده ممکن بولمادی. طاوشلرینی ایشتمك حرام اعتقاد اولندیغندن دین، تربیه، مدنیت، علوم وهر نرسه‌نی استاذ بیکه آبصطایلرنڭ ایسکی خرافاتلری، محمدیه، فضائل الشهور وباشقه خرافی قصه‌لریندن اوگراندیلر. عصر رسالتده وآندن صوڭ خاتونلر، صحابیه‌لر، تابعیه‌لر وپیغمبرنڭ اوز خاتونلری سیاست اشلرینه قدر قاتناشوب بڭلرچه انسانلرغه خطبه‌لر سویله‌دیلر؛«احد صوغشلری»کبی زور محاربه‌لرده‌آزوق وصولر کیتوردیلر؛ مجروحلرنی دوالادیلر؛ قاضیه‌لك ایتدیلر؛ منبرلرده درسلر اوقودیلر؛ بڭلرچه حدیثلر روایت ایتوب، محدثه، فقیهه، شاعره، ادیبه، کاتبه‌لر یتشدی؛ جمعه وجماعت نمازلرینه چقدیلر؛«محمد»علیه‌الصلاة والسلامنڭ‌اوزندن اوزلرینه گنه

مخصوص علوم اسلامیه‌نی اوگره‌تورگه کونلر تعیین ایتدردیلر. دین جهتندن حال شول ره‌وشده ایکان،نی اوچون بزنك بیچاره خانملر چاپان ایله محکومه اولوب حقوقسز، علمسز وحشت وجهالت دریاسینه باطوب، بوحالده‌قالغانلر؟ بوکارغه سبب،طبیعی،هرکم جهالت دیه‌چکدر. فقط بوجهالت وحشتکه سبب ایرلر وخرافی عقیده‌لر، رسول یولنی عالملرنك اونطولری،خاتونلرنك یالغان عقیده‌لرگه بناء هیئت اجتماعیه‌دن بالکلیه چغارلوب جمعه، جماعت، علمی مجلس وسوزلردن محروم ایتلولرندن بولوینی خاطردن چغارمازغه تیوشدر.

خاتونلرنك بوحاللرینه سبب ایرلر غلبه‌سی بولغان‌کبی ایرلریك بوغالبیت نتیجه‌سنده ظلم واسیر ایتولرینه هیئت اجتماعیه‌ده‌گی دینی خرافی عقیده، اوهام، خیال کبی برطاقم کوب سببلر بارکه: بوده حقیقت اسلامیه‌ده اوزاقلاشو نتیجه‌سنده حال اولمشدر.

تربیه فنی اسلامیتنك هیئت اجتماعیه‌نی اصلاحی تـأثیری ایله مسلمان علماسی طرفندن وجودگه چقارلغان برفن اولدیغندن اسلامیت «تربیه»گه خلاف بردین توگلدر.

سبنسر „تربیه“سی نظرنده خاتونلرنك مسئولیتلری بیك زور. آنالر بالالرغه هر تورلی اخلاق وسوزلری ایله رهبرلردر. بالالرن روس کیلوی ایله قورقطوب،چارپولر قویدروب، قچتقان، تال چبغی ایله قیناب، قلاقلرندن طارتوب، یا کاقلرینه ءوغوب، هر تورلی ناچار سوزلر ولعنتلر ایله تربیه ایته‌رگه آلشقان تاتار خاتونلرینك خصوصاً مسئولیتلری سبنسر نظرنده بیك زوردر. بونلر „تربیه“ نظرنده بالالرنی توزاتوچیلر توگل، بلکه اخلاقسز، دینسز، مرحمتسز،وجدانسز،هم‌ملتنی‌سومه‌ز بالالر یتشدروب‌هیئت‌اجتماعیه‌نی بوزوچیلردر؛ جنایتچی ظالمه‌لردر.

سبنسر نظرنده خاتونلرغه بیودن، جرلاودن، موسیقیدن، جغرافیا وباشقه فنلردن اوّل«تربیه»«حفظ صحت»،«وظائف اعضا»،«علم نفس»،«اخلاق»، «دیانت» کبی علملر لازمدر. اخلاقلی، وجدانلی، جدیتلی، درست دینلی، سلامت ته‌نلی، تـازا قانلی، حر، هر نرسه‌نی فکر وعقل اولچاوی ایله اولچی

طورغان تاتار یگتلرینك تربیه ایله گنه ایتشولری ممکندر. مسلمانلر یوغالمی وبوزلمی طورغان اسلام مدنیتی طورغوزرغه تلهسهلر، عائله وتربیه نظاملرن اصلاح ایتسونلر. عکس حالده مدنیت، سیاست، برلك، طوغانلق کبی سوزلر ههسی شوکفراوقلی بوش سوزلردر.

تربیه خانهلریمز.

تربیه نظرنده مکتب، مدرسهلر — شاکردلرنی بختلی طورمشقه، اخلاق، فضیلت کبی عالی صفاتلرغه باشلرینی واطمازدن، سلامتلك وجدیتلکلرینی بتورمهزدن ایرشدروچی تربیه خانهلردر. شاکردلرنك کوکللرنیدهقینامازدن، صوقمازدن مرحمت، فضیلت یرلهشدروچی مرحمت خانهلردر. مدرسهلرده اوقولغان درسهلرنك هر حرفی وشاکردلرنك عمرلرینك هر دقیقهسی بوشقه اونکارلمهزگه تیوشدر، مدرسهلرده جزالر طبیعت جزاسی بولووی لازمدر. شول دورت، بش سوزدن عبارت بولغان حقیقتلرنی بز مدرسه ومکتبلرمزگه تطبیق ایتهچك بولسهق حیرتده قالورمز. تربیه «سبنسر» نظرنده عقل، بدن، اخلاق تربیهلریندن عبارت بولوب بویولده دنیالر قدر معلومات، علملر لازمدر.

بزنك مدرسهلرده، مکتبلرده اوقلغان درسهلرنك حیاتقه هیچ فائدهلری یوق. فن اسمندن اوقولغان درسهلر خیالی رومانلر کبی تطبیقسز، آلتسز، نظامسز اوقوتلمقدهدر. دین اسمندن اوقولغانلرینك کوبسی اساطیر، یونان سفسطهلری، اسرائیلیاتدن عبارت کلاملر، منطقلر، ملا جلال، عقائد، تهذیب، سلم فاضیلرندن، فقه اسمندن اوقولغان درسهلر مذهب امامرلریندن برسینه ایهرودن عبارت اولوب، حاضرگی مدنیتکه، مدنیت اسلامیهگه، علوم اجتماعیهگه وحقوق انسانیهگه موافق بولماغان قاعدهلرگه رعایه ایتودن عبارتدر. زمانمزده بتون مدنیت دنیاسی طرفندن بولارنك کوبسی اسخولاستیقا تعبیر ایتلگان شیلردر.

بر طرفدن مدرسه‌لریمزنك بنالری حفظ صحت قاعده‌لرینه مخالف؛ دیگر طرفدن بدن واخلاق تربیه‌سی بولمادیغی کبی جزالر طبیعت جزاسی اولمیچه؛ چمتو، قیناو، تکدیر، توبیخ، تیمر وقامش طایاقلردن عبارتدر.

قزلر مدرسه‌سینه قاراساق اشمز بیگره‌ك مشکل؛ تربیه، علم نفس، وظائف اعضا، ادارهٔ بیتیه، اخلاق کبی عالی فنلر اوقولماغان کبی نظام‌لیراقلرین تلگه آلورلق توگل. قزلریمز هنوز درست اعتقاد، درست ایمان تلقی ایته آلمیلر. یکرمی میلیوندن عبارت روسیه مسلمانلرینك برتربیه خانه‌لری یوق. مدنیت هر طرفلرن چرغاب آلغان روسیه مسلمانلرینه، بایلرینه، عالملرینه بوقدر زور مسئولیتلی مسئله‌لرنی توشنمه‌و بیك زور عیب وقصوردر. عالملر کیوم، میبق، چاپان، اسرائلیات سویله‌ب نادان، بیچاره خلقنی مدنیت واهل علمگه قارشی آلت ایتمه‌زدن حقیقی اسلامیت ومدنیت کیره‌کلرن سویله‌سه‌لر بورچلرن ئوته‌گان بولورلر ایدی.

ذاکر القادری.

اورنبورغ ۳ آپریل ۹۰۹ سنه.

نفیس علم و فنلر

انسان تاریخنده زینتلەنمك عادتینك کیومدن اول میدانغه چقغانلغی کورلەدر. بعض وحشی خلقلر بدنلرینه زینتلر یابشدرمق اوچون هر تورلی مشقت و زحمتلر یوکلیلر. بونلرنك کیومگه اعتبارسزلقلری شول درجه‌گه ایرشکانکه: یازنك جهنم کبی حرارتلرینی و قشنك زمهریر کبی صالقونلرینی کیومسز کیچرەلر؛ «اورینوکو» هندیلری تەنلرینی بویایەچق بویاولر صاتوب آلمق اوچون هفتەلرچه مشقتلر تحمل ایتەلر؛ تەنلرینك راحتلگینه اعتبارسزلر. مذکور مملکت خاتونلری یالانغاچ یورمەکدن اویالماسەلرده، آدملر آراسینه یوزلرینی بویامازدن چغارغه جسارت ایته آلمیلر. بو کبی وحشیلر تەنگه فائدەلی و جلیلق بیره تورغان ماتیریالرغه کوره زینت و مویون آصمالرینی آرتق صانیلر.

سیاحلر بونلرنك ذهنلرنده زینت محبتی یبرلەشدگن و فائدەلنمك قوەسی بتدیگنی روایت ایتەلرکه: بونلرغه کیوم و ماتیریالر کورسەتلسه، کولکی و غریب برکورنش کورسەتوب، زینتدن باشقه نرسەنك اهمیتسز بولوون

بلدره‌لر. «کبتن سبیک» خبر بیرگان سوزلر بوندنك غریب: «آفریقا اچنك گی وحشیلر هوا آچق، بلوطسز زمانده کون کیوملر ایله ئورتنوب یورسه‌لرده، یاغمور یاوغانده کیوملرینی طاشلاب، راحتله‌نوب، یوریلر» بوحاللر کیومنك زینتدن طوغانلغن، زینت اصل بولوب، کیوم کیمك صوڭندن پیدا بولوون کورسه‌ته‌در. بزنك کوبیمزنك قیمتلی ماتیر یالرنی نه‌ن راحتینه آرتق کورروی یعنی ماتورکورنشکه ته‌ن فائده وراحتینه قاراغانده آرتغراق اهمیت بیرووی بو فکرنی درستلیدر.

انسانلر ته‌نلری اوچون آرتق کوردکلری زینتنی عقللری اوچونك آرتق صاناغانلر. علم ومعارفنك عقلغه زینت مرتبه‌سنده بولغان قسملرینی آرتق کوروب اعتبار ایتمشلر. حیات ومعیشت اوچون اساس وایك فائده‌لی بولغان قسملرینی ترك ایتمشلردر.

ایسکی یونانلیلرنك ایك اهمیت بیرگان علم وفنلری موسیقی، شعر، بلاغت وفلسفه فنلری اولمشدرکه: بونلرنك حیاتقه علاقه‌لری یوق حکمنكدر. آرالرندن سقراط، واعظ ومعلم اولوب، چقغانچه شول حال دوام ایتکان. طورمش وحیات یولنده انسانلرغه ایك بیوك یاردمچی بولغان فنلرگه بونلرنك اعتبارلری غایت آز ایدی. بوحال ایسکی یونانلیلرغه‌غنه مخصوص برطبیعت توگل؛ بزده، مدرسه ومکتبلرگه کروب، ذهنلریمزی حیاتمزغه یاردم وعلاقه‌سی بولماغان نرسه‌لر ایله طولتوروب، چقامز. بونلر جمله‌سندنك ایسکی یونان، رومان لغتلریدرکه: عزیز عمرلریمزنی بولغتلرنی اوگره‌نور اوچون صرف ایته‌مز. طورمشمزغه برتورلیده فائده‌لری یوق. سوداگیر، هنر ایه‌سی، ایگنچی کبی خلقنك عمرلرنده برمرتبه بولغتلرگه محتاج بولماولری معلوم. بزموندی فنلرنی عادت وعموم خلقنك هوالرینه یابشوب واطاعت ایتوبکنه اوگره‌نه‌مز. اگر بزنك آرامزده بو عادت بولماسه بولغتلرنی اوگره‌نوچیلر بولنماز ایدی. بز مملکتلرنده‌گی عادتلرگه کوره وخلق طرفندن شلته، لوم ایشته‌مز اوچون یوزلرینی بویاغان «اورینوکو» هندیلری کبیمز؛ کیوملریمزنی زینتله‌دکمز کبی عقللریمزنیده زینتله‌مکده‌مز.

اوّلگی عصرلرده زینت ایر وخاتون آراسنده بر درجه‌ده ایدی. فقط بیرده مدنیت انتشار ایته باشلاغاچ، ایرلر ته‌نلرینی زینتله‌مك اورنینه اعضا وبدنلرینی راحتله‌ندره‌چك زینتلی کیوملر کییه‌رگه وذهنلرینی زینتله‌رگه طوتندیلر. خاتونلر آراسنده بوایسکی عادت همان دوام ایته. چونکه خاتونلرده یوزك، بله‌زك، زور قولاق آلقه‌لر کیمك، صاچلرینی طاراماق، اورمه‌ك، پرچوسکه‌لر یاصامق، بوباولر ایله بویانمق، کیوملرنك کوزگه کورینورگه ماتور وکوز بویی تورغان بولولری هنوز آلار اوچون مطلوب بولوون آکلاته‌در. اعضالرینه هرتورلی مشقت وآورلق یوکله‌توب بولسه‌ده، اوزلرینه رغبتله‌ندرمك وماتورلقلری ایله آدملرنی عجبله‌ندرمك اوچون ته‌نلرینه زینت صانالغان نرسه‌لرنی ته‌ن راحتینه وجلیلقغه فاراغانده آرتق کورولری خاتونلر فکرنده زینت محبتی نی‌درجه حکم سورگانن آچق صورتده کورسه‌ته‌در.

خاتونلرنك تربیه واوقولرنده‌ده ضرور بولغان علم ومعارفکه قاراغانده زینت درجه‌سنده بولغان معارفکه اعتبار ایتولری فائده‌لی علوم ومعارفدن آلار فکرنده زینت‌هم کوز بویی تورغان نرسه‌لر ایله عجبله‌نو آرتق بولووینی کورسه‌تور؛ موسیقی، رسم، و بیبو کبی نرسه‌لرگه نی قدر عزیز وقتلرینی صرف ایته‌لر. آلمان، ایتالیان لغتلرینی نی اوچون اوگره‌نه‌سز؟ دیوب صوراساك قز، خاتون اوچون کمالات وزینت اولدیغنی بیان ایته‌لر. آلار بولغتلرنی شول لغتلرده تألیف ایتلگان کتابلرنی مطالعه ایتمك اوچون اوگره‌نه‌لر دیوب گمان ایتمه!

عقل، ته‌ن اوچون زینت وکوز بویی تورغان باشقه نرسه‌لرنك فائده ومنفعتلی نرسه‌لرگه خلق قارشنده مقدم بولووینك سببلرینی اوگره‌نمك اوچون هرعصرده وهر وقتده فردلرنك حاجتلری هیئت اجتماعیه حاجت ومقصدلرینه ایه‌رووینی وهیئت اجتماعیه‌نك اعضالری بولغان فردلرنك حاجتلری هر وقت هیئت اجتماعیه گه‌ایه‌رچن وآناردن آیرلمادیغنی بلمك لازمدر. حکمدار وملت مجلسلرندن باشقه حکومتلر یوق خیال ایتمك بیوك خطالقدر. بلکه

بونلردن باشقه اعتراف ایتلمه گان، هیئت اجتماعیه‌نك هر کوشه‌سنك حکومت ایتوچی اجتماع حکومتی باردرکه: هر فرد اوزینك اطرافنك بولغان فردلرگه غلبه‌ایدوب، حکمنی یورتورگه تلادگندن رئیسلك نزاعلری آرامزده حکمفرما وحیاتده‌گی ایك مهم قوه‌لر شول یولده صرف ایتله‌در. انسانلر مال جیوب، یاکه حیات کیکشلگینی قصد ایدوب، یا کیوملرنی زینتلب، علم معارف وزیره‌کلك کورسه‌توب، اوزلرینك اطرافلرنك‌غی فردلرگه حکومت اینه‌رگه بار قوّنلرینی صرف ایته‌لر؛ بوده هیئت اجتماعیه‌ده‌گی هر تورلی حرکتلرنی وجودکه چغاره‌در».

بوحال، یعنی باشقه‌سینه غالب ومسلط اولمق آرزوی‌ته‌ننی هر تورلی بویاولر ایله بویاب وبیل باولرینی هر تورلی قورالللر ایله زینتله‌گان واوزینه ایسی کینکان وحشیگه گنه خاص توگل؛ بلکه بوغسته‌لك بارچه آدم کوکلینه یوقغان بر آورودر.

اگر بوحال وحشیلرگه گنه خاص بولسه ایدی، اوستونلك سه‌ومك قوه‌سی اوزینك، کیومینك، بویینك ماطورلغی، وگوزه‌للگی ایله آهوکبی خاتونلرنیغنه آولارغه صرف ایتلور ایدی. بلکه باشقه‌سنی اوزینه ایه‌رتونی سه‌ومك بارچه آدمده بر طبیعتدرکه: بوندن ادیب، مؤرح، فیلسوف هیچ بر قایوسی قوتلمامشدر؛ بارچه‌سی اوزلرینك معلومات وقوه‌لرینی شول مقصود یولنده خدمت ایتدرمشلردر. انسانلردن هیچ کم اوزینك قوه وملکه‌سن تیك طوتارغه واشکه قاتناشدرمی طوررغه کونمیدر. بلکه هر قایوسی‌نك اوزینك فضلی، کمالنی باشقه کشیلرنی اوزینه بویسوندرر واطاعت ایتدر اوچون صرف ابته‌رگه شوقی زور واجتهادی الوغدر. مونه شول سبب بزنی اوقورغه دعوت ایته. لکن بز نفیس علم وفنلرگه اعتبار ایتمه‌زدن خلق کورکام کورگان، اوزمزنی خلقغه زور کورساتکان، درجه‌مزنی ونفوذمزنی عموم نظرنده زورایتقان علملرگه اهمیت بیره‌مز. انسان حیاتنده اوزینه فائده‌لی وقدرلی نرسه‌لرگه اهمیت بیرمه گان کبی تعلیم وتربیه‌سنك‌ده طورمشنده‌غی کبی عمومنك فکرینه موافق وآنلر قاشنده قدرلی بولوون

اعتبار ایتوب معارفنڭ قیمت ذاتیه‌سینه اعتبار ایتمیدر؛ بلکه باشقه‌لرینڭ قلبلرینه زور کورنگان واوزن الوغلاتورغه تأثیری بولغان معارفکه اعتبار ایته کیلمشدر.

انسانلر آراسنده تربیه‌نڭ قدری وبازاری شول قدر توشمشدرکه: حتی نورلی معارف آراسنده‌غی آرتقلقنی ونسبتنی هیچ ملاحظه ایتمیلر. حتی بوطوغریده فکر ومحاکمه‌ده بولنمازلر. گویا، نورلی معارف آراسنده قیمت ونسبت قارارغه حاجتده یوق. انسانلر بر علمدن ایکنچی علمگه میل ایتسه‌لر، یاکه باالارینی بر نورلی تربیه‌دن ایکنچی نورلی تربیه گه دوندرمه‌ك ایسته‌سه‌لر، نفیس وآرتق درجه‌ده فائده‌لی‌بولوون تجربه ایتوب، توگل، بلکه عادتلرینه، نفس هوالرینه ایه‌روب، یاکه یالغان خیاللرینه بویسونبقنه‌در.

بز حاضر علم ومعارف آراسنده قیمت تقدیر ایتمك ونسبت قاراماق خصوصنده سوز سویله‌یه‌چکمز. بزگه فلان علم فائده‌لی وفلان علم فائده‌سزدر دیوب حکم‌ایله‌گنه کفایه‌له‌نمك درست توگل. چونکه انسانلر اوگره‌نگان هرعلم وفننڭ اوزینه کوره بعض بر فائده‌لری اولا بلور.

علم انساب ایله اشتغال ایتکان آدم بعض ایسکی عادت واخلاقلر اوگره‌نوب فائده‌له‌نور. شهرلر آراسنده‌غی مسافه‌لرنڭ مقدارینی بلگان آدم حفظ سیاحت‌ایتسه، بعض برفائده‌لر کورر. حتی آدملر حالن وآلار آراسنده‌غی خبرلرنی تیکشرودن باشقه برنرسه ایله‌ده اشتغال ایتمه‌گان کشینڭ وراثت کبی مسئله‌لرده فکرینه حاجت توشه‌ر. لکن هرکم‌بوکبی علملر ایل‌شغلل‌نسه، قیمتلی وقتنی‌بوشقه وایگ‌فائده‌لی‌فنلرنی‌طاشلاب،فائده‌سی آز بولغان علملرگه عمرن ئه‌ره‌م‌ایتوون، هیچ کم‌انکار ایته آلماز. چونکه بومعارفلرنڭ صرف ایتلگان زحمت ومشقتلر قدر فائده وثمره بیرماوی بیلگلیدر. انسانلر علم، معارف خصوصنده شول قدر التفاسزلرکه : حتی بو خصوصده هیچ قیمت ونسبت‌قارامیلر، فکرله‌میلر. فکرله‌سه‌لرده فکرلرینه موافق عمل‌ایتوب، فائده‌لی علملرنی فائده‌سز علملرگه تقدیم ایتمیلر. انساننڭ

عمری اوزون اولوب، بتون علم و معارفنی اوگره‌نورگه وقتی مساعده ایتسه ایدی، بوخصوصده بز بوقدرلی شدتلی محاکمه‌لر یورتمه‌س ایدك. لکن حیات قسقه، و بو قسقه لغنه شغللر و قایغولرنك کوبلگی قوشلغاچ، عزیز عمرلرینه قسقاره‌در. شول سببدن وقتلرمزنی صارانلق ایتوب، ایك بیوك اشلر وفائده‌لیلرینه گنه صرف ایتمك همه‌بزگه لازم وظیفه‌در. وقتلرمزنی عادت وآداملر کیفنه موافق علم اوگره‌نمك اوچون ضائع ایتمه‌زدن، معارفنك فائده‌لیسن، فائده‌سزندن آیروب اولچه‌مك، عمرلربزنی فائده‌لی علملر یولینه صرف ایتمك تیوشدر.

بنم بو اورنده اهمیت بیره‌چك بر نرسه‌م بار ایسه، اولده تورلی معارف آراسنده قیمت تقدیر ایتوب ونسبت قاراب، فائده‌لیسنی فائده‌سزندن آیرماق بولاچقدر.

تورلی معارف آراسنده قیمت پچمه‌ك اوچون بیلگلی بر اولچه و مقیاس لازمدر.

هر علم وفن اهلی اوزی تخصص ایتکان فنگه قیمت وآرتقلق اثبات ایتمك اوچون بلگان بلمینك حیاتنك تورلرندن برینه منسوب وتعلقلی بولوون دعوا ایتوب اثبات ایته‌رگه ماتاشه‌در. علوم ریاضیه، لغت وعلوم طبیعیه عالملری اوزلری اشتغال ایتکان علمینك حیاتقه تعلقن، خیر وسعادتکه سبب بولووندن سؤال ایتسه‌ك، هر تورلی دلیل وبرهانلر ایله اوزی بلگان علمنك فائده‌سون اثبات ایته‌ر. ایسکی آقچه‌لر، میداللر کبی فائده‌سز نرسه‌لرگه اهمیت بیرگان وشوندی معلوماتلر ایله مشغول بولغان انسانلر بوکبی علملرینك فائده وحیاتقه تأثیرلرندن سؤال ایتلسه‌لر، سکوت ایته‌رلر. سؤال تکرار ایتلسه، فائده‌سزدر، دیه جواب بیرمکدن باشقه چاره بوله آلمازلر.

اوقوچیلرغه عرض ایته‌چك ایك بیوك سؤالمز شولدر: „طورمشده مادی فائده خصوصی منفعت قصد ایتمه‌زدن طورمشنك عمومیراق جهتلرن غایهٔ امل ومقصود ایتوب، نیچك دنیاده یاشامه‌ك ممکن؟ حیات انسانلر باشینه هر تورلی حادثه، واقعه‌لر طوغدروب طوروی سببلی، دنیاده بر ره‌وش وحالده یاشامه‌ك ممکن توگل. ایمدی شول حادثه‌لرنك قاغوم ودولقونلری آراسنده نیچك کیچنورگه، حیاتنك بوکبی تقلباتنده نی ره‌وشده‌گی اداره کیره‌ك؟ عقل،

بدن وباشقه قوەلرمزنی تربیه ایتمك، اشلرمزنی ترتیبکه قویماق ، عـائلە، قرداشلر، ایبدەشلر وبارچه حلق ایله حسن معـاشرت ایتمك ، طبیعت بزگه هر تورلی نعمت وفائدەلرندن وفائدەلەنورغه قوشقان ولازم ایتکان چیکسز نعمتلردن فائدەلەنمك ، هر وقتده بزگه بیوك فائدەلر کیتوره طورغان نرسەلردن استفاده ایتمك نیچك ونی رەوشدەدر ؟. ایکنچی عباره ایله ئەیتکانده نیچوك دنیاده مکمل رەوشده طوروروغه ویاشەرگه کیرەك » ؟ اچینه کوب کچوك مسئلەلرنی آلغان ایك بیوك ومشکل مسئله منه شول مسئلەدر.

مقصود دنیاده گوزل روشده کچنمك بولسه، واوقو اوگرەنودنك مقصود وغایۀ امـل حیات ومعیشتکه تعلقی وفائدەسی اعتباری ایله بولورغه تیوشدر. اوقومقدن مقصد — اوزمزنی مکمل یاشەرگه حاضرلەمەك اولورغه کیرەك. تعلیمنك وعلمنك نوعلریندن بر نوعینی فائدەلی دیه ایتەچك بولساق مکمل معیشتکه حاضرلەو اعتباری ایله بولووی لازمدر. معارفنك میزانی، اولچەوی حیات ومعیشتکه حاضرلەمك بولسه، بواولچەو هر وقتده فکر وقولمزده. بالالریمزنی تربیه واوقوتوده هروقت „مکمل حیات“ کوز آلدمزده وفکرمزده بولسون. عادت، آدملرنك هوا وانتریقەلری ویالغز مادی فائدەلرغنه ملاحظه ایتلمەزگه تیوشدر. بو بزنك اوچون ایـك مشقتلی بر اشدرکه: سببلری کیسلـگان تقدیرده بو مقصودقه ایرشه آلماومز بیك ممکن. لکن بوتورلی تربیه بزگه نیقدر مشقت وزحمتلی بولسەده بیوك فائدەلر کیتورەچك وعالی مقصودلرمزغه ایرشدرەچکدر.

حیات، طورمش ترتیب قیلنغان بـاشلیچه عمللرنی مرتب بیان ایتسەك شول رەوشدەدر. :۱) طوغریدن طوغری اوزگنی صاقلارغه صرف ایتلەچك عمللر. ۲) معیشت کیرەکارن حاضرلەمك ایله نفس صاقلارغه صرف ایتلەچك عمللر. ۳) نسل وآنی تربیه ومحافظه ایتەرگه سبب بولغان عمللر. ۴) سیاسی واجتماعی جهتدن کیرەکلی وآنارغه تعلقلی اشلرنی صاقلامق. ۵) بوش وقتلرنی کیچرمك، لذت وشهوت یولینه صرف ایتلـگان عمللر.»

بوترتیبنك طوغری وفائدەلی بولوون بیان ایتەرگه ودلیل کیتوروب

اثباتلارغه حاجت یوق. انسان اوچون اوزینڭ نفسنی وروحنی صاقلی طورغان اشدن فائده‌لی بر اش بولووی ممکنده توگل.

آدم اوزینی احاطه ایتکان نرسه‌لرنی وچلغاب آلغان حرکتلرنی بالالر بلگان کبکده بلمه‌سه، حیات عمللرندن باشقه عمللرنی نی‌قدر بلسه‌ده، سفر ایتمك اوچون یولغه چقدغنی هلاك بولاچغی شبهه‌سزدر.

آدمگه نسبتاً اشنڭ فائده‌سی شخصن وحیاتن صاقلارغه تعلقی جهتندن بولووی سببلی شخصن صاقلارغه یاردمی بولغان هر اشنی بلمه‌ك معارفنڭ باشی وایڭ کبره کلیسیدر.

انسانغه جاننی صاقلاو صوڭنده حیاتی اوچون ایڭ مهم نرسه رزقدر. انسان بالا وعائله‌سینڭ محتاجلغنی اوزینه یتشورلك رزق طابدقدن صوڭنه مدافعه ایته‌رگه وصاقلارغه قادردر. بناء علیه رزق شخصنی صاقلامق اوچون ایکنچی درجه‌ده‌گی عملدر. فامیلیالر حیات صاقلاوده حکومتلرگه قاراغانده اوّلدر. چونکه حکومتلرنڭ تشکلی وحیاتی فردلر ایله؛ فردلرنڭ یاشه‌ولری حکومتلر ایله اولمادغندن نسلینی تربیه ومحافظه ایته‌چك عمللر آدملرگه سیاست واجتماع جهتندن تعلقی ومناسبتی بولغان حکومتدن مقدمدر. ایکنچی تورلی عباره ایله سویله‌گانده امّتنڭ فضیلتی فردلرینڭ اخلاقلری ایله، اخلاقلرینی صاقلایه‌چق ایڭ بیوك سبب شول فردلرنی تربیه ایله اولدغندن عائله اشلرینڭ جماعت اشلرینه ئلك بولووی ضروردر. شول سببدن عائله اشینه علاقه‌سی بولغان معارف عمومغه عائد بولغان معارفدن مقدمدر. ایسکی زمانلرده انسانلرنڭ اویون وکوڭل کوته‌ره‌چك نرسه‌لرنی سۆیولری خلقنڭ اجتماع وبرله‌شووی نتیجه‌سنده پیدا بولمشدر. چونکه شعر، موسیقی، رساملق تیاترلر انسانلنڭ بوش وقتلرینی لذت ایله اوتکاررگه، وکوڭلنی کوته‌ررگه برنچی سببلردن اولوب، بونلرنڭ ترقیلری انسانلر آراسنده جیلیشو (اجتماع) ومعاشرت نظاملری تمامی ایله ییرینه یتکرلگان وقتده‌غنه ممکندر.

بلکه بوندی کوڭل کوته‌ره‌چك نرسه‌لرنڭ ترقیلری اجتماع وجیلیشو قانونلرینڭ اوزون زمانلر ییرینه کیتورلوب، نیگزلرینڭ هیئت اجتماعیه

آراسنده نحوی ایله‌در، افکار واجتماعی حسیاتنك نتیجه‌سنه گنه پیدا بولادر. شول سببدن انسانلرنك اجتماعلرینه تعلقلی بولغان عمللرنی بلمه‌ك ونشر ایتمك بوندی‌اویون‌وکوکل کوته‌ره‌چك‌فن وعلملردن‌مقدم‌اولدغندن‌تربیه‌اقسامنی توبه‌نده ذکر ایتله‌چك ره‌وشده ترتیب ایتمك لازمدر: ۱) طوغریدن طوغری شخصی صاقلارغه حاضرله‌یه‌چك تربیه، ۲) اوزینی معاش، رزق واسطه‌سیله محافظه‌ایته‌رگه حاضرله‌نمك، ۳) نسل تربیه‌سی اوچون حاضرله‌نمك. ٤) اجتماعی وسیاسی حکومت تدبیرلری ایله نفسنی صاقلامق، ۵) اویون وکوکل کوته‌ررگه سبب بولغان فنلرنی اوگره‌نوب نفسنی صاقلایه‌چق تربیه.

تربیه‌نك بونوعلریندن برسن‌ایکنچیسندن‌آیرم، وباشقه‌اولوب آرالرنده هیچ علاقه یوق دیمیمن. بلکه تربیه‌نك نوعلری بریسی ایکنچیسینه باغلودر دیه‌ن. بر نوعسی بلنگان تقدیرده ایکنچی نوعیسی هم بعض جهتدن بلنه‌چك ایسه‌ده، آرالرنده آیرملق باردر. حیات بیان ایتلگان رهشده یه‌شه‌مك ترتیب ایدلدگندن حیاتنك نوعلرینه مناسب یوقارودهغی وجه اوزره تربیه تقسیم ایدلمشدر. انسانلرنك وقومقدن مقصدلری شبهه‌سز ذکر ایتلگان تربیه‌نك نوعلرینی بلورگه حاضرله‌نمکدر، لکن انسانغه بو قسملرنك بارچه‌سینك حقیقتنی بلمه‌ك ممکن بولمادغندن بزگه بار قوّتمزنی وفکرلرمزنی قیمتلری وفائده‌لرینه‌کوره‌صرف ایته‌رگه، برسینه‌گنه بیریلوب، یابشوب باشقه‌لرن تاشلاب نیقدرمهم‌بولسه‌ده‌بر قسمنه گنه‌صرف‌ایتمه‌زگه‌تیوشدر. بلکه‌تربیه‌نك‌قسملرندن بولغان علملردن ایکیسینی، یاکه اوچیسنی ویا دورتسنی بلورگه بتون اجتهادمزنی صرف‌ایتوب قایوسی‌حیات اوچون قیمت وفائده‌لی بولوا وینه قارارغه وشونی اعتبارغه آلورغه تیوشدر.

یوقارده ذکر ایتلگان تربیه قسملرینك ترتیبنه رعایه ایتمك لازم اولدیغی کبی ینه‌ده توبه‌نده ذکر ایتله‌چك مسئله‌لرگه اعتبار ایته‌رگه تیوش: علم ومعارف قیمت وقدری اعتباری ایله اوچکه بولنه‌در. بری علوم طبیعیه‌درکه نه قدر زمان وعصرلر کیچسه، وتورلی حادثه‌لر حاصل بولسه‌ده قیمت وقدری توشمی. ایکنچی یونان، لاتین لغتلرنی اوگره‌نودن آنا تلمز

بولغان انگلیز لسانینه کیله‌چك فائده‌لر کیبدرکه: بوفائده ومنعتلر انگلیز لسانی بار بولغان تقدیرده طابله‌در. اوچنچیسی مکتب ومدرسه معلملری یالغاندن تاریخ اسمیله اسمله‌گان کشی، یل اسملری، آیلر، کونلر، معناسز حادثه‌لردرکه: بولارنك انسانلرنك عمللرینه هیچ مناسبتلری یوقدر. بزلر علمنك بواوچنچی نوعیسن عمومنك شلنه‌سندن قورقوب آحماقلقغه بوی صونوب بوقسمنی بلمه‌سه‌ك اوزمزنی خلقنك نادان صاناوندن قورقوبقنه اوگره‌نمکده‌مز.

آدملرگه منگو فائده‌سی تیه‌چك علملر بیلگلی بر وقتده‌غنه فائده‌لی بولغان علملردن قدرلی بولغان کبی عمومنك آنی الوغلاغان وقدرله‌گان مدتده‌گنه کیره‌ك وعمومنك آنی حرمتله‌وی وآثارغه اعتبار اینووی بتووی ایله بته‌چك وقیمتدن توشه‌چك علملردن کوب درجه‌لر آرتقدر. بناء علیه قیمت وفائده‌سی بتمه‌یه‌چك برنچی قسم علمنی، علوم طبیعیه‌نی، دیگر ایکی قسمنه تقدیم ایتمك لازمدر.

هر معرفتنك ایکی تورلی قیمتی بار: برنچی قیمت حقیقیه‌سی؛ ذهنگه قاراغانده آنی اوستره وصاقلی طورغان آزوق کبی. ایکنچی تورلی قیمتی، قیمت اعتباریه‌سی بار. خلاصه حیات برسی ایکنچیسینه طوتاش، هیچ بر وقت آیرلمایه‌چق کوب نرسه‌لرگه بولنه‌درکه: کامل یاشه‌مك اوچون شولارغه رعایه ایتمك تیوشدر؛ علم ومعارف طورمشقه کیره‌کلگی وقدری ایله اوچ قسمگه بولنه‌درکه: برسی هر عصرده بارچه امّتلرگه هر وقت قیمت وفائده‌لیدر؛ ایکنچی قسمی انسانلرنك برقسمنه خاص وعصرلر کیچدکچه فائده‌سی قالمایه‌چق علملر؛ اوچنچی قسمی حقیقا قیمتسز بولسه‌ده آدملرنك عرف وعادتلرنچه قیمت قویلغان بلملردر. هرکسبی بلمنك آثاردن فائده‌له‌نگان معلومان وذهنده قالدرغان اثری اعتباری ایله ایکی تورلی قیمتی باردر.

بز روحلریمزنی صاقلاوده‌غی تدبیرسزلگمز وطورمش اوچون کیره‌کلی قانونلرغه رعایه ایتمه‌ومز اوچون حیاتده زور آورلقلر چیککانده طبیعت بزنك یاردمزگه یتشوب، زور مرحمت کورسه‌ته‌در. بالا بیشگنده وقتده چیت برکیشنی کورسه، اوزینه بلمسز وطانش بولماغان نرسه‌نك ضررلی

بولووندن شیکله‌نوب، یوزینی اوروته وقاچا؛ بوحرکتی ایله اوزن صاقلاو قوه‌سی طبیعتنده بولغانلغن بلدره‌در. ات یانینه کیله باشلاسه، بار قوّتی ایله قچقروب آناسینه ئومطلادر. بالاده‌غی بوقوّت طبیعتنك اوزمزنی صاقلارغه یتشکان بیوك یاردمیدر. بالا هر وقت روحنی صاقلارغه یاردمچی بولغان معلوماتنی اوزلـگندن اوگره‌نوب طورادر. اوزینك بدنینی آغرتدره‌چق قاطی نرسه‌لرنی، اینه‌نك صانچوینی، اوطنك یاندروینی، آبنو، به‌رلو وباشقه حیاتنه تهلکه‌لی بولغان نرسه‌لرنی اوزلـگندن بلوب مدافعه ایتوب صاقلانه. قوّت کروب یۇری باشلاغاچ،اوزینك قوه‌لرینی سیکرو، یوگرو کبی ته‌ننه فائده‌لی اویونلر اوینارغه صرف ایته‌در. طامرلرنی، بوونلرنی، بدننی اوستره‌چك ونقطه‌چق بوحرکتلری بالانی حیاتنده چرنـاب آلاچق واقعه‌لرگه قارشی طررغه وهر تورلی حیات ومعیشتنك کوره‌چك تهلکه،خطره‌لرگه مقابله ایته‌رگه حاضرله‌ندره‌در. مونه طبیعت شول اشلری ایله اوزمزنی صاقلاوده لازم بولغان کوب مشقت وزحمتلرنی بزنك اوستمزدن طوشره‌در.

شول سببلرگه مبنی بزگه طبیعتـکه اوز اشن اشله‌رگه حریت بیررگه، بعض مربیه‌لرمز کبی بالانی طبیعت ایسته‌تـکان اویونلردن طیوب، طبیعتنك بزنی حیات قورقنچلرندن صاقلایه‌چق تعلیملرندن بـالانی محروم ایتمه‌زگه تیوشدر. بونك قدری ذکر ایتـکان نرسه‌لرگنه نفسنی طوغریدن طوغری صاقلارغه یتشه‌چك توگلدر. بلـکه ته‌ننی اوزن چرناب آلغان نرسه‌لردن وحرکتلردن صاقلاو تیوش بولغان کبی فیسیولوژیا (وظائف اعضا علمی) قاعده‌لرینه رعایه‌سزلـکدن طواچق ئولم وخسته‌لـکلردنك مذکور علمگه اعتبار ایتوب نفسنی صاقلامق لازمدر. تیزلك ایـله کیله‌چك قورقنچ وئولملردن صاقلانمق ایله گنه مکمل یاشه‌مك ممکن توگلدر. بلـکه آقرینلق ایله یوغاچاق خسته‌لـکلردن حفظ صحت قـاعده‌لرینی بلو وآثارغه رعایه ایتوده نفسنی صاقلاو اوچون بیك مهم. طبیعت بوخصوصده بزگه زور یـاردملر ایتوب، ته‌نمزنی صاقلارغه بزنی حاضرله‌ندره‌در. بدنمزده‌گی حس، سیزو قوه‌لرینه سلامتلـکنی نیچك صاقلاو وآرتدرو ره‌وشلرن اوگره‌ته‌در. آچلق صالقونلق

واسسیلك ته‌نمزگه حسابسز فائده‌لر کیتوره‌در. انسانلر شو ذکر ایتلگان اوچ وباشقه حسلری تله‌گان تله‌کلرنی وقتنده یرینه کیتوروب، ضررلرندن صاقلانسه‌لر، اوزلری اوچون ضررلر آزایور ایدی.

آدم ته‌نی یا فکری آرغاچ،ته‌نن وفکرن راحتله‌ندرسه، طورغان یرنده هوا آزایووی سببلی حرارت وطاقتسزلك بولغاچ،طوردیغی یرینك هواء آلمق اوچون ته‌ره‌زه یا که فورطچقه‌لرن آچسه، قارنی آچمازدن آشاماسه وصوصامازدن اچمه‌سه،طبیعت تله‌وینه موافق حرکت ایتکانلگی سببلی هیچ بر آدمده بوزوق آش قازانی بولماس ایدی.

لکن آدملر حیات قانونلرن بلمه‌ولرنده شول درجه‌گه ایرشکانلرکه، آلار، حس وسیزو قوه‌لرینك طبیعت قانونلرینه یول باشچی هم سیزو قوه‌لرینك اوزلرینه امینتلی رهبر بولوون آڭلامه‌سدن کامل حیاتلرینی هلاك وحراب ایدرلر.

اوزلرن مکمل حیاتدن محروم ایتوب هلاك ایته‌لر. هرکم فیسیولوژیا فاعده‌لرن وآلارنی بلونی فائده‌سز، اهمیتسز صاناسه، اطرافنده‌غی آدملرگه التفات کوزی ایله قاراب عمرینك یارطسینه یا که آخرغی چیگنه یتکان آدملردن کوبسینڭ هر تورلی خسته‌لکلر ایله مبتلا بولغانلقلرن کورسنده عبرت آلسون. صحت ونشاطلی قارتلرغه آز تصادف ایتسه‌ده، قوتسز، بوونسز کوب قارتلر کورر. انسانلر اوزلرینه کیتمی طورغان آور حسته‌لکلرنی آزغنه فکر ایله مشققتسز بلنه طورغان کچك سببلرگه اعتبار ایتمه‌زدن طارتوب کیتورمکده‌لر. هواء اثری اوله‌رق اوصطما ایرشوب خسته‌له‌نگان، آرتق اوقودن کوزلری بوزلغان، بره‌ر تورلی ضرر سببلی آیاقلری آورغان وقتده کوب یوروب، آیاقدن محروم قالغان، زیاده اجتهاد نتیجه‌سنده قلب خسته‌لگی ایله مبتلا اولوب دورت، بیش سنه بلکه بتون عمرلری بوینچه توشه‌کده یاطقان انسانلرنی هر وقتده کورمکده‌مز. مونه شول روشده سلامتلکنڭ بوزلووی بزلرگه هر تورلی قایغو، کوڭل طارلقلرینی، وقت ماللر یمزنڭ ضائع بولون طارتوب کیتوره‌در؛ صحتمزنڭ بوزلوی طبیعتلریمزده آچولانو

حسن ییرله‌شتروب، بالالریمزنك تربیه‌سزلگینه سبب بولا، لذت، اویون، کولکی کبی نرسه‌لرنی بزگه آور یوك ومکروه کورسه‌ته واجتماعی وظیفه‌لرمزنی اوتی آلماسلق برحالگه کیتوره‌در. شاید مونك قدرلی سویله‌نگان سوزلردن بابالریمزنك بزگه وبزنك بالالرغه وهر نرسه‌دن آرتق مکمل طورمشقه بدنلریمزنك آورلغی وحفظ الصحت قاعده‌لرینه رعایه‌سزلگمز سببلی نی قدر بیوك جنایتلر اشله‌گانمز، بتون عائله حیاتنی خراب ایتوب، بزنك اوچون نعمت وسعادت بولغان طورمشنی عذاب وهلاکتکه ئه‌یله‌ندرومز یخشی آڭلاشلغاندر.

حفظ الصحت قاعده‌لرینه اعتبار ایتمه‌ومزنك یوقاروده سویله‌نگان ضررلرندن باشقه ینه‌ده ایك بیوك ضرری عزیز عمرلرمزنك کیموویدر. بعض انسانلر خسته تەن شفا طابوب، اوّلگی حالینه قایتور خیالنه بولسه‌لرده، بواوی یالغان بروهمدر. خسته‌لك تەندە اثرینی قالدرمازدن هیچ بروقت کیتمه‌ز. اول اثر بوکون ظاهر بولماسه‌ده، البته، بروقت ظاهر بولاچقدر؛ عمرلریمزنی کیمته‌چکدر. موندی اثرلر بدنه کوبه‌یسه، صحتمزنی تلف ایتوب، تیزوقتده قبرگه آلوب باراچقدر. انسانلرنك یه‌شه‌و ممکن بولغان زمانغه قدر یه‌شه‌مزدن ئولولرنی، عمرلرینك قسقه‌لقلرینی خاطرمزگه آلساق، حفظ الصحت قاعده‌لرینه رعایه ایتمه‌ومزدن نی قدر زور ضررلر طوغانن ونی قدر آدملرنك عمر وحیاتلری یوقغه تلف بولغانن بله‌چکمز.

حیاتده‌غی شول ضائعه وقورقنچلرنی بلمك علملرنك ایك بیوگی وآرتغیدر. فقط ضرورت بعض وقتده حفظ الصحت قاعده‌لری ایله عملدن آدملرگه مانع بولغانلغندن بوقاعده‌لرنی بلوگنه حیاتده‌غی تهلکه وضررلرنی بترورگه کفایه ایتمیدر. انسانلر شهوت غلبه‌سی ایله علمی قاعده‌لرگه اعتبار ایتمه‌زدن قیمتسز، قدرسز برلذت اوچون ضررلرن بله طوروب، کیله‌چکده‌گی بیوك سعادت وبختنی ضائع ایته‌لر. هرحالده درست معلومات، کوڭللرده ییرله‌شکان معارف انسانلرنك حیاتلرینه تأثیرسز قالمیدر؛ بیوك فائده‌لر کیتره‌در. بناءً علیه حفظ الصحت قاعده‌لرینی انسانلرغه تأثیر وعمل ایته‌رلك ره‌وشده نشر

ایتمك مقدس بر وظیفه‌در. قسقه‌سی صحت وسلامتلك انسانلرغه بیوك شادلق وجدیت بیروب، ایك بیوك نعمت وبختیارلقلرینه سبب بولدیغندن بدن تربیه‌سی ایك فائده‌لی علمدر. تعلیمنك ایك مهم قسمنی تشکیل ایتکان فیسیولوژیا علمی ایر وخاتونلرغه تعلیم ایتلورگه وکونلك حرکتمزگه تطبیق قیلنورغه تیوشلگیده شبهه‌سزدر.

انسانلر، صحت وسلامتلکلری خصوصنده غایت مساهله ایته‌لر. یونان، رومان خرافاتلرینه تعلقلی خیالی اسملرنی یاتلش سویله‌گاننده‌غایت اویالسه‌لرده، هضم، طـامر حرکتلرینك اولچه‌ونی، اوپکه‌لرینك کوبوینی وسببلرینی بلمه‌گانده هیچ اویالمیلر؛ حتی نادانلق دیوبده بلمیلر. شول ره‌وشده عمومی منفعتلر خرافات، کوز بویاوچی نرسه‌لرگه آلدانوب ضایع بولماقده‌در.

روحلریمزنی تربیه‌ده طورمش کیره‌کلرن بیرینه جیتکره‌چك عـلم ومعارفنك کیره‌کلگن بتون دنیا اعتراف ایتدگندن کوب انسانلر تربیه‌دن برنچی مقصدده روحنی حفظ ایتمك اعتقادنده بولندقلرندن بونك لزومینی، آرتقلغینی بیان ایته‌رگه حاجتده یوق. لکن انسانلر حیات مسئله‌سینك زورلغن اعتراف ایتسه‌لرده، وروح تربیه‌سی لازم دیسه‌لرده، نیندای یول وسببلر ایله معیشتنی تأمین ایتمك وحیاتنی صاقلامق تیوشلگندن بحث ایتمه‌زلر. یازو، اوقمق وحساب کبی علملرنی بلسه‌لر، حیات علمینك نهایتینه ایرشدك دیوب خیال ایته‌رلر. برفن وعلمده تخصص ایته‌رگه تله‌سه‌لر وایتسه‌لر معیشت، حیاتقه مناسبتسز علملرنی صایلیلر.

آدملرنك کوبسینك بیر محصولاتن چغاروب، حاضرله‌ب، طاراتوب، یاشه‌ولری اوقوچیلرنك هرقایوسینه معلوم. انسانلر بواوچ اشنی نیندی سببلر، واسطه‌لر ایله بیرینه جیتکره آلالر؟ — بیرده حاصل بولا تورغان نرسه‌لرنك خاصیتلرینه موافق یوللر وسببلرگه کرشوب، کیمیا، طبیعت وترکلك ره‌وشلرینی تمامیله بلوب؛ ایکنچی عباره ایله مذکور اشلرنی علم ومعارف واسطه‌سیله بیرینه جیتکره‌لر.

منطق علمندن باشلاب سوزگه کرشیك؛ منطق علمی خالص عقلی بر علم بولسه‌ده، حیاتنی فکرلرگه، استقبالغه فکر کوزیله قارارغه سویله‌شورگه وقوهٔ فکریه‌گه بیوك یاردمی بار. علوم ریاضیه‌نك حیات خصوصنده‌غی فائده‌لری کوب، ومعیشتکه بیوك فائده‌لری بار. علوم ریاضیه‌نك بر قسمی بولغان حساب، صان ایله هر نرسه‌نك مقداری بیلگیله‌نه؛ صاتو، آلو حسابسز ممکن توگل. بنالر بنا ایتمك اوچون هندسه علمی کیره‌ك، هندسه علمنی حساب علمندن باشقه بلو ممکن توگل.

بالطا اوسطالری، کوپرلر یاصاوچیلر وباشقه‌لری، چاقرم، ساژین کبی مسافه‌لرنی بلولرنده هندسه علمندن فائده‌له‌نه‌لر. مهندسلر ییر اولچه‌گانده، اوی یاصاماسدن اوّل پلاننی رسمله‌گانده، اوینك تره‌ك، اساس — فانطه‌میتلرنی یاصاوچیلر، طاش یونوچیلر وباشقه اوسطالر اوزلرینك اشلی طورغان اشلرینی اشله‌ولرنده همه‌سی هندسه قاعده‌لرینه محتاجلر. تیمریوللر پریستون وپراخودلر یاصاو وباشقه بتون مملکت اوچون لازم بولغان اشلر، یير اچنده‌گی معدنلردن فائده‌له‌نو هندسه‌دن باشقه ممکن توگل. حتی ایگوچی کوب اشلرنده بوعلمگه محتاج بولادر.

حسی هم عقلی بولغان ایکی جهتلی علملرگه قاراساق، یاکی هنرلرنك رواج طابولری شول علملر سایه‌سنده بولغانلغن کوره‌مز. بوعلملر اچنده اك ساده‌سی بولغان میخانیك علمینه آدملر بارچه اشلرنده محتاجلر.

جمله آلتلرنی یاصاو بوعلمدن باشقه ممکن توگل؛ آلتدن باشقه دنیاده بر اشده اشله‌نماز. هرکون آشامقده اولدغمز ایکمه‌ك، پره‌ننیك کبی نرسه‌لرنك تاریخلرندن بحث ایتسه‌ك، میدانغه چغولرنده میخانیك علمینه محتاجلر. بغدای ییرده صوقا، صابان ایله صوقالانوب اوستروله، صوقا، صابان ایسه میخانیق علمندن باشقه یاصالمی. بغداینك اورو، طارطو صوگنده ایکمه‌ك، پره‌ننیك بولوب میدانغه چغووی میخانیك علمی ایه‌سنده‌گنه. اچنده یاشامقده اولدغمز طاش اویلر یاکی ایسه طاشلری، آغاچلری آلات واسطه‌سیله اشله‌نمشلردر هرکون اوستونه اوطوردغمز اوروندقلر، اوستالر، بویاولی وبویاوسز

کیوملرمز ینه آلت ایله وجودکه کیترلمشلردر. تجارت، یوکلر یورتمه‌ك، پوچتالر اداره ایتمك هرقایوسی میخانیك علمی سایه‌سنده‌گنه اجراء ایتله‌لر. کوپر بناء ایتوچی مهندسلر کوپر ویاصی طورغان بنالرینك ماده‌لرینی تقدیر ایتوده خطالق ایتسه‌لر، کوپرلر، بنالر ویران بولا؛ میخانیك فنی‌بیرینه یتکرلمه‌سه، هر اش نتیجه‌سز قالادر. میخانیك فننه رعایه‌ایتوب، اشله‌نگان یخشی قوراللی کشیلرگه میخانیك علمینه رعایه‌سز اشله‌نگان ناچار قوراللیلر مقابله ایته آلمیلر؛ وحیات میداننده آلار ایله یاریشودن عاجزلر یاکی ترتیبله اشله‌نگان پراخودلرغه اُییه بولغان امّتلرنك دینگزلرده وقارالرده نفوذلری ایسکی پراخودلرغه خواجه بولغان امّتلرنك نفوذلرندن کوب درجه‌لر آرتق. قسقه‌سی هر امّتنك بختی، سعادتی اعضالرینك میخانیك علمنی گی اوسطالقلری ایله اولچه‌نه‌در.

شول عقلی هم حسی بولغان علمنك ماده وجرملرنده‌گی خاصیتلرندن ماده‌نك جزءلرنده‌گی قوّتلرینه قاراساق، نهایتسز فائده‌لرن کوره‌چکمز. میلیونلرچه اشچیلردن مستغنی ایتوچی پار آلتلری ایله فائده‌لنومزینه شول علم سایه‌سنك. بوفننك برقسمندن بولغان حرارت قانونلرن بلو بوفننك صوگغی قسمندن؛ نیچه تورلی هنرلرده، کومر استعمال ایتوده نی قدر اقتصادی فائده‌سی بولووی بیانغه‌ده محتاج توگل. معدنلرنی کوته‌رنو، حرارتنی صوق ایله آلماشدروده، تریموتر واسطه‌سیله نیندای زور اشلرمزنی نظام وترتیبکه قویومزده وباشقه اشلرمزده بوفننك فائده‌لری صاناب بتورلك توگلدر. بوفننك برقسمی بولغان نور اوزاقدن کورمه‌س وتمام قارطایغان کشیلرگه یاکی درست کوزلر یاصادی. بیوك کورسه‌ته طورغان دوربینلر ایله ایك نچکه آورولرنی کشف ایتدك. دینگزلرده‌گی فنارلر ایله طاشلارغه به‌رلوب واطلودان، باطودن امین بولدق. بوصیله آلتی نیچه بکلرچه آدملرنی هلاکتدن قوتقاردی وقوتقاره‌چقدر. بو اشلر همه‌سی ایلیکتریك نتیجه وفائده‌سیدر. ایلیکتریك نتیجه‌سی بولغان «ایلیکتروتیب» آطالغان آلت هرتورلی هنر واشلرمزگه بیوك یاردم ایتمکده‌در. تیلیغرافنك تجارت وسیاست اشلری

اوچون نی‌قدر فائده‌سی بولووی و بولاچاغی هرکمگه معلومدر. علم طب بتون انسانلرنك صحت و سلامتلك سببلرینی وجودکه کیتوروب تورمقده‌در.

کیمیافننیڭ فائده و آرتقلغی ذکر ایته‌رگه‌ده حاجت یوق. حتی ماتریاللرنی بویاو، نقشله‌و کیمیافننددن باشقه ممکن توگلدر. قورغاشین، باقر، قورۇچ، تیمر کبی نرسه‌لرنی قۇیو، شکر، غاز، قراسین، صابون، پیالا، کاسه و باشقه نرسه‌لرنی یاصاب فائده‌نو، کیمیا فنینی بلوگه طوقطالادر. زمانمزده کیمیادن باشقه اشله‌نگان بر هنرگه تصادف ایتمك ممکن توگل؛ ایگو نچیلرگه قدر کیمیا قاعده‌لری ایله فائده‌نه‌لر.

شرپی یاصارغه، کیوملرده‌گی طاپلرنی بتوررگه، ایکمه‌ك پشررگه خوش ایسلر وقیمتلی نرسه‌لرنی قیمتسز نرسه‌لردن چغارورغه سبب بولدغندن کیمیانك تأثیری بولماغان بر اش تصور ایتمك ممکن توگل. بناءً علیه مذکور هنرلر ایله کیره‌ك یاقندن وکیره‌ك اوزاقدن مناسبتلی بولغان هر کشیگه کیمیا علمن بلمه‌ك تیوشدر.

علوم ریاضیه جمله‌سندن بولغان «علم هیئت» چیت امّتلر ایله تجارت و مناسبتده بولنمق اوچون و بو علم سایه‌سنده امّتمز نك (انگلیزلرنك) کوب اعضاسی معیشتن تأمین وبایلق کسب ایتومزگه سبب بولغان کویمه‌چیلك فننی ترقیمز شول فن سایه‌سنده بولدغندن بو فن غایت مهمدر.

شول علوم جمله‌سندن بولغان «طبقات ارض» فنی بتون هنرلرنك ترقیسینه سبب بولووی هرکمگه معلومدر. بو فننك فائده‌لرینی بیان ایتمك اوچون تیمر و کومرلرنی مثالغه آلمق و بو فن اوقولور اوچون تأسیس ایتلگان اونۇریستیتلرنی طبقات ارض حقنده مذاکره اوچون تأسیس ایتولگان جمعیتلرنی ذکر ایتمك یتسه کیره‌ك.

«حیات علمی» هنر اسمی ایله اسمله‌نگان علملرگه مناسبتی آز کبی کورنسه‌ده، بزگه ایڭ ضرور بولغان آش صنعتی حتی حیات علمینه باغلودر. دنیاده بر نچی درجه‌ده اهمیتلی بولغان ایگو نچیلك اوله‌ن و حیوانلرنك ترکلکلرینی بلورگه طوقتادغندن بولاردغی خاصیتلرنی بلورگه وسیله بولغان علم حیات

زراعتکه اساس ایدامشدر. ایگونچیلر نباتات وحیوانات فنلـری ترقی ایتمەزدن اوّل یالغز تجربەلری ایله اولەن وحیوانلردەغی کوب حقیقتلرنی بلوب استفاده ایته کیلمشلردر؛ ییرنك طبیعتینه موافق اولەنلر، ایـگونلر ایکمەك بعض ییرلرنك بیلـگلی اولەن وایـگوننی گنه اوستروینی بلمشلردر.

ایـگونچیلر هرکون علملردن فائدەلەنمکدەلر؛ زراعت ترقیسی ایـگونچیلرنك شول علملردەگی مهارتلرینه باغلودر. ایـگونچیلر حیوان واولەن حقندەغی آز معلوماتلرندن فائدەلنسەلر، بوعلملرنی بلـگان ذاتلرنك منکور علملر سببلی استفادەلری بیك زور بولاچقدر. بو علمنك کوبدن تو گـل آڭلاتقان فائدەلی معلوماتلری جملەسندن «تەنندن أسیلك کیمووی، تەننك اوزینك کیمونی موجب بواووی واسیلـکنی آرتدرو اوچون آرتق آزق لازم بولویدر». بو نظریەدن تەنده حرارت آرتسه، تەننك مادەسینی آرتدرەچغی وحرارت زیادەلەشکانن آرتق آزق استعمال ایتەرگه حاجت قالماوی آڭلاشلەدر. وبونك سایەسنن حیوانلر سیمرتو یولن بلوب، اولەن وآزق خصوصنن نی رەوشده اقتصاد کیچرەکلـگنده آڭلیمز. وآزق تورلی تورلی بولغانده تەننی اوسترون وهضمینده یـگلەیتون بلەمز.

هیئت اجتماعیه علمی: بوعلم هنرلرنی ترقی ایتدررگه بر نچی وسیلەدر. بو علم ایـله مشغول بولغان کشیلر تجارت بازارلرینك حاللرینه، ماللرنك بهالرینه، ایـگون، شکر، هر تورلی ماتریـالرنك قیمتلرینه، ایـگونلـرنك اوکوینه، قای ییرده نیندای ماللر قیمت واوتووینه آشنا بولالر: تجارتلرینی ترقی ایتدروده بزنك خاطرمزگەده کیلمەگان سبب، واسطەلرنی توشونەلر.

شول جهتدن تجارت ایلەشغللەنوب، هرتورلی ماللرنی دنیانك هرطرفندە صاتوچی سوداگرلرگه بو علمگه آشنا بولمق تیوش؛ تجارتلرینك آلغه کیتووی شول علملرنی بلولرینه باغلو؛ ونیقدر کوب بلسەلر، سوداارن شول نسبتده ترقی ایتدرەچکلردر، هرسوداگارگه اوزینك تجارتینی ترقی ایتدرەچك وتجارت وقتنن کیتورەچك عمللرنی بلمك لازمدر. فکرعقل ودلیلر ایله بلنـگان توبلی معلومات تجربـه ایله گنه بلنـگان معلوماتلردن فائدەلیدر.

کوب کشیلر شرکت یاصاب، یبر کومری ویا باشقه‌بر معدن چغاروب ضرر کورولرن ایشته‌مز، بعض کشیلر ممکن بولماغان بر نرسه اختراع ایته‌رگه طوتنالر؛ بو ایسه طبقات ارض علمنی بلمه‌ولرندن طووادر. بلسه‌لر ایدی بو یبر نڭ طبیعتندن کومر ومعدن بولماوینی، بلوب ضرر کورمه‌زلر؛ وبو علم ایله آشنالقی بولسه، ممکن بولماغان اختراع ایته‌رگه طوطنمازلر ایدی.

مدرسه‌لر حیاتقه زور یاردمچی بولغان شول بیوك علملرنی طاشلاغانلر. «تحصیلمی تمام ایتدم» اعتقادنده بولغان حیات کشیلری مدرسه‌لردن چقغاندن صوڭ تجربه‌لر یله فائده‌له‌نمه‌سه‌لر، انگلتره‌ده هنر قالماز ایدی. انگلیزلر رسمی سببلردن باشقه حیات تأثیری ایله مدرسه‌لرده اوگره‌نمه‌گان علملرنی، تلف ایتکان وقتلرینی تجربه واش ایله بلمه‌سه‌لر، انگلتره مملکتی قرون وسطی‌ده‌غی حالندن، وقتندن آرتق ترقی ایتمه‌ز ایدی. طبیعتنی اوزمزگه بوی صوندروب، اوزمزگه خدمتچی‌ایتوومزده وایك یارلی اشچینڭ ایسکی زمان پادشاهلری کبی یه‌شه‌ونده مدرسه‌لرمزنڭ هیچ تأثیری یوقدر. قسقه‌سی مملکتمزده‌گی حیات علملری مملکتمزده‌گی یاشرین تأثیر سایه‌سنده میدانغه چقغان مدرسه‌لرمز بزگه روحسز سوزلر وخرافاتلردن باشقه‌سنی اوگره‌تمیدر.

نسل تربیه‌سی: حاضر آدم طورمشنده اوچنچی درجه‌ده محتاج بولغان نسل تربیه‌سنی بیان ایده‌چکمز.

انسانلر بوعلمنی بتونله‌ی اهمیتدن توشورگانلر. بویاکئی عصرمزنڭ خلقی بو هلاکتکه اوچراب منقرض بولسه، بزدن صوڭ طوواچق انسانلر علمی اثرلرمزی تفتیش ایتسه‌لر، درس کتابلرندن وامتحان کاغدلرندن باشقه‌سنی طابمادقلرندن بو بیچاره‌لرنڭ هیچ بر وقت اوزلرینه خلف وبالا قالدرمق خاطرلرینه کیلمه‌گان دیوب حیران قالاچقلردر.

تفتیش نتیجه‌سنده «بو معلومات ومعارف اویله‌نمه‌گان قارتنڭ حیات ودنیاده طورغه تله‌وینه موافق بر طورمش دیه‌چکلردر. ایسکی وحاضرگی امّتلرنڭ اثرلرینه عاشق بولغان کبی کوب نرسه‌لر یازار ونشر ایتسه‌لرده بو بیچاره امّت اوزینڭ نسلنی تربیه یولنده‌بر کلمه بولسون یازمی‌وسویله‌میدر.

وحشتننگ نهایتینه ایرشکان خلقلردەده بوقدر آحمقلق بولماس، گماننده من. نسل حقنی یازلغان اثرلر بولسه، اولی نسل ایله هیچ علاقەسی بولماغان کنیسه راهب وراهبەلرندن قالغان اثرلردر.

نسلنی صاقلاو، حیات، ئولم، اخلاق توزەلووی وبوزلووی گوزل یا که ناچار تربیه سایەسنی بولوینی یاقندن بلگانمز حالده کیلەچکده آنا بولاچق قزلرمزغه، آتا بولاچق اوغللرمزغه بالا تربیەسی حقنده بر کلمه بولسون اوگرەتمیمز. بالالرمزنی یمان عادتلر، طبیعتلر، یالغان وهملر، نادان بالا ایمزوچیلر وآنالر قولینه طابشرومز زور خستەلك وبلادرکه. تیزدن اصلاح ایتلورگه تیوشدر. بر انسان حساب واصول دفتری بلمەزدن تجارتکه طوطنسه، طب، تشریح اوقمازدن دوقطورلق، جراحلق ایتسه، حیران قالوب عجبلەنەمز. لکن عقل، اخلاق، بدن تربیەسندن خبری بولماغان آنالرغه هیچ حیران قالماسدن وعجبلەنمەسدن بالالرمزنی تاپشرامز. بالالرمزغه قارشو مرحمت وشفقتمز هیچ قوزغالمی. بالالرمز نادانلغمزغه فدا وقربان بولوب کیتەلر.

بو بلانك زورلغنی، تهلکەلگنی هر کم بلورگه تلەسه، بو سببدن خراب بولوچی وبولغان مکلرچه آدملرگه، میلیونلرچه ضعیف کشیلرگه، یاش ایکان قوّتسز قالغان نهایتسز انسانلرغه باقسون!.

آتا، آنالر بالالرینك هوا تأثیریله هرتورلی خستەلکلرگه دوچار اولوب ترکلکلرینی، استقباللرینی خراب ایدەچکلرینی نادانلقلری سببلی بلمیلر؛ بالالرینی صالقون هواده آیاق بالطرلرینی اورتمەیەچك قصقه کیوملرده یورتمکدەلر. آنالر حیات علملرینه آشنا بولماولرندن بالالرینی اوزلرینك عادتلری بوینچه برتورلی گنه طعاملر ایله یا که ییتشمەزلك طعام ایله تربیه ایتمکدەلر. بلەمز دعواسنده بولغان نادانلرنك هر فکر واشلری بالالرینه زورضررلر کیترمکدەدر. آنالر، آتالر „علم اعضا قاعدەلرندن بولغان: هر اعضا حرکت ایله اوسه، قوّتلەنه؛ حرکتسز قالدقده ضعیفلەشه» قاعدەسی کبی قاعدەلرنی بلمەولرندن بالالرینك طبیعتلرنده خدای یاراتقان اویون، کولکی کبی نهایتسز فائدەلر کیتورگان حرکتلردن طیالر. آنالرینك

نادانلقلری سببلی بالالری کیلچکده‌گی سعادتلرینی، حیاتلرینی ضایع ایتکاچ، هیچ بوسببسز حاصل بولغان گمانی ایله تقدیر وقضاغه یابشوب، خدایغه گناهلی بولالر. بو، بتون دنیاده آدملر آراسنده فاش بولغان زور بلابولسه‌ده، هر انسان اوزی سبب بولغان ضررلرغه سماوی، روحانی سببلر طابارغه‌ماطاشادر. انسانلر حیات قاعده‌لرینی بلسه‌لر ایدی، خدایغه آودارماسدن آنا، آتالرنڭ نادانلقلرندن، قصورلرندن کوروب، بالالرینه وآنلرنڭ نسل نسبلرینه‌جنایت اینوب، آورولق، ضعیفلك، قایغو، حسرت، شقاوت، حتی ئولملرینه سببچی نادان آنا، آتالر بولووی ایله ینه حکم ایته‌رلر ایدی.

آنا وآنالرنڭ بالالرینه اخلاق تربیه‌سنده‌گی جنایتلری بدن تیره‌سنده‌گی جنایتلرندن کیم توگلدر. یاکی‌غنه نیچه یللر مکتبده اوقوب چقغاچ، کییه‌وگه باروب بالا طاپقان یه‌ش کیلن خانمنڭ بالا تربیه ایدووینه باقڭز! بو بیچاره قز سنه‌لرچه عمرینی مکتبلرده اوتکارگان بولسه‌ده، بالا تربیه‌سی نه‌در؟ — بلمیدر. استاذلری اوگره‌تمه‌گان؛ کیرکسز معلوماتلر ایله باشینی طولدرغانلر!. درس اوقغان وقتنده بالا تربیه‌سینه یاردم ایته تورغان وذهنینی اوسدره‌چك معلوماتلر اوگره‌تمه‌گانلر!. مکتبلرده موسیقی، تگو، چیگو، رومانلر، حکایتلر، اوزلرینڭ ایبده‌شلریله قول قولغه طوتنوب باقچه‌لرده جرونی اوگره‌نمك قزلرغه تربیه، معارفدن عبارت اولوب قالغان؛ حیات کیره‌کلری اعتبارغه آلنماغان. مونه شول یاش کیلن فیلسوفلر مشکل وقیین صاناغان زور حیات آلدنده‌در. صولش، روح حرکتلرینی، طبیعتلرینی وبو حرکتلرنڭ فائده، ضررلرینی بلمه‌زدن دوقتورلقغه طوتنغان، لکن آناردن بر اشده کیلمی!.. بیچاره یه‌ش کیلن نفس وحیات علملرندن بهره‌سز اولدیغندن نفس بشرنی دولاب فائده کیتره‌چك بیرده ضرر کیتره؛ بالانی اوز کوینه قویسه بالا زهرله‌نمز، ضررلانماز ایدی. لکن بالانی فائده‌لی اشلردن طیوب بالاغه نهایتسز ضرر کیتره‌در. بالانی گوزل براخلاق ایله خلقلاندررغه تله‌سه، بالاغه ضررلی وسیله‌لر ایله اشکه کریشه. بالاغه رشوت بیروب، یا ایسه قورقتوب، یا بالانڭ قلبنده شهرت وآدملرنڭ آنارغه

مرائی، تەربلکەچی بولولرینی ایستەتە تورغان قوۀ شهویەنی ایگوب، بالانڭ ذهننڭ لئیملك، خسیسلك، منافقلق، شخصن سەومك کبی صفاتلر یەرلەشدرەدر. بالاغە طوغریلق ایلە معاملە ایتەرگە قوشسە، یاکە اوگرەتسە، بالاغە بەرر تورلی جزاء تعیین ایتوب بیرینە جیتکرمەزدن یالغانچیلقدە اوزی مثال بولا. بالاسینە اوزینی طوتو، وقار، آچوون یەشرو ایلە وصیت ایتسەدە بالاسینە آزغنە غیبی وقصوری اوچون آچولانوب تربیەسینی بوزا؛ طبیعی جزالرنڭ ایڭ خیرلیسی طبیعت جزاسی بولووی خاطرینەدە کیلمی.

بتون نسل ونسبدە اخلاق بوزلوی آنالرنڭ بالالرینی یاش وقتلرندە ناچار تربیە ایلە تربیەلەب، اوسکاچدە شول تربیەنڭ تأثیری بولوندندر.

عقل تربیەسندەدە بدن واخلاق تربیەلری کبی بیك زور جنایتلریمز بار. ذهننڭ بیلگلی خاصەلی وبر نرسەدن ایکنچی نرسەگە کوچوی اوچون قاعدەلری بولوی هرکمگە معلومدر. بناء علیه بوقاعدەلرنی بلمەزدن بالانی تربیە ایتمك ممکن توگلدر. فقط حاضردە آنا، آتالرنڭ کلیسی ومعلملرنڭ کوبیسی «علم روح» نی بلمەدکلرندن تربیە قاعدەلری اعتبار ایتلمی. کوب معلملر شاکردنی فکر وعقللری استەگان علملرنی اوقومقدن طییوب، کرکسزلکلری اوچون ذهنلری نفرت ایتوب، مکروە کورگان علملرنی اوقورغە مجبور ایتمکدەلر. آنا، آتالر، معلملر بالالرنڭ ذهنلری نفرت ایتکان نرسەلرنی اوقورغە وکتاب بیتلرندن معلومات آلورغە اجبار ایتونی تعلیم وتربیە ظن ایتەلر. کتابلرنی بالالر قولینە بیرەلردە کتابدن مقصود وآنڭ وظیفەلری نرسە هیچ ملاحظە ایتمیلر. انسانغە هرمعلوماتنی اورنندن اوگرەنمك تیوش، آلتوننی مثالغە آلساق، آلتوننڭ خاصیتن کیمیاوی تحلیلی ایلە ارۇتوب، مادەلرینی بلمك ایلەگنە اوگرەنمك ممکندر. نرسەلرنی کوز وحسلریمز ایلە بلو ممکن بولماغان وقتدەغنە کتابلرغە مراجعت ایتمك لازمدر. معلملر بوقاعدەنی بلمەگان کشیلر کبی علم ومعارفنی حس ایلە اوگرەنمك واوگرەتمك ممکن ایکان کتابلرغە مراجعت ایتەلر. بالالرنڭ فکرلری کوب نرسەلرگە اطلاع ایتە؛ هرشینی بلور اوچون طوقطامازدن اشلەمکدە وحرکت ایتمکدە؛

هر کون وهر ساعت یا گی نرسه‌لرگه آشنا اولمقده، فکرنك هر وقتده اویاو وحرکت ایتمکده اولدیغی بونلرغه مجهول حکمنده‌در. معلملر بوروشلی گی تعلیم وتربیه‌لری ایله بالالرده‌غی طبیعت وکائنات سرلرینی فکر ایله‌چك قوه‌لرنی اولتروب، شاکردلرنك ذوقلرینی آرتدرمایه‌چق دفتر وکتابلرغه تربیه‌نی حصر ایتمکده‌لر: بالاده ملاحظه قوه‌سنی آرتدرمق، اوتکونه‌یتمك تیوش ایکان معلملر وخلق معلومات ومعارفنك اوزینی طاشلاب اشارت ورمزلر ایله شغلله‌نمکده‌لر. انسانلر عصرلرچه اهل معارفنی وآنك چشمه‌لرینی طاشلاب علمدن اوزاقلاشوب ضررلانمقده‌لر. بالالرغه اوزلرینك اطرافلرینده بولغان نرسه‌لرنی،باقچه، یول، اوی ایگونلکلرینی وآنلرغه متعلق نرسه‌لرنی اوگره‌تمه‌زدن کتابلردن اوقوتوب، معارف تحصیل ایتدرمك درست بولماوینی اونوطدیلر. معارفنی ذکر ایتلگان ره‌وشده حسی تعلیم ایکی تورلی فائده بیره. ۱) معارفنی واسطه‌سز اوگره‌نمك واسطه ایله اوگره‌نمکدن خیرلیدر. ۲) شاکردلرنك کتابلرنك لفظلرینی حفظ ایتولری بارلق دنیاسنی بلولری مقدارنده اولور. بوضررلرغه کچك بالالرغه ایك نازك عقلی علملرنی، نحو، بلاغت قاعده‌لرینی حفظ ایتدرونك ضررلریده قوشلسه، بالالرنك ذهن وفکرلرن نه قدر زور ومکروه نرسه‌لر ایله مشقتله‌ومز معلوم بولور. معلملرنك بالالرغه اوزلری سوگان جغرافیای طبیعی اورنینه سیاسی جغرافیا اوقوطولری بوفکری مشقتنی ینه برقات آره‌تدرادر. تعریف وقاعده‌لرنی جزئیاتدن اوك اوگره‌تولری، معنالرن بلمه‌زدن ئلك لفظلرنی حفظ ایتدرولری زور ضررلرنی وآورلقلرنی کیترمکده‌در.

یوقاروده ذکر ایتدکمز بدن، اخلاق، عقل تربیه‌لرینك نظاملری بوزوق بولووی اوقوچیلرغه شاید معلوم بولغاندر. بوایسه آنا، آتا ومعلملرنك تربیه‌نك ثمره‌لی بولووی اوچون کیره‌کلی معلوماتلردن خبرسز بولولرندن طوغادر. باشلری، ذهنلری تربیه‌گه تعلقلی هرفکر واحساسدن بوش بولغان مربیلردن اخلاق، عقل،بدن بوزودن باشقه کوته‌رگه کیره‌ك ؟!..

سوادگرلر هم تگوچیلر هنرلرینه لازم بولغان قاعده‌لرنی اوگره‌نور ایسه‌لرده، بالا آتاسی، آناسی اولمق آرزو ایتدکلرینده زور ودهشتلی بولغان بالا تربیه‌سی حقنده معلوماتلی بولونی آرزو ایتمه‌زلر. بو ایسه عین مجنونلقدر. آنا، آتا اخلاق تربیه‌سی بلمه‌دکلریندن بالالرینڭ نفرتلرینه سببچی بولوب، اوزلرینه دشمان ایته‌رلر. بونلرغه یونان شاعرلرندن «ایسکلاس»نڭ شعر دیواننی یادله‌مازدن «علم اخلاك»غه دائر برآز معلومات تحصیل ایتمك تیوش توگلمی؟. اوصطما خسته‌لگندن بالاسی وفات بولغان خاتوننڭ یغلاغانن کورگانده: «بو، بالانڭ قوّتی یتمه‌یه‌چك مقدارده درس اوقطلویندندر» دیمك لازم کیلمه‌زمی؟

بو بیانمزدن حیاتنڭ اوچنچی قسمنی تشکیل ایتکان عقلی تربیه‌نڭ فیسولوژیا — علم وظائف اعضا — پسیخالوغیا — علم روح — بلودن باشقه ممکن بولماوی شاید معلوم بولغاندر. بز آنا، آتالرنی بوعلملرنڭ اصللرینی، حقیقتلرینی بلمك ایله تکلیف ایتمیمز. باشلیچه قاعده‌لرینی بلمك کافیدر. بالانڭ فکروبدنینڭ اوسووی بیلگلی قاعده ومعلوماتدن باشقه ممکن توگل؛ شول قاعده‌لر اعتبار ایتلماسه فکر وبدن البته اوله‌چه‌کلر. تربیه قاعده‌لرینڭ کوبیسی اعتبار ایتلمه‌سه، بالانڭ روحی، جسمی البته خسته بولاچق. کامل صحت وعافیتده بولمق بوعلملردن باشقه ممکن ایمه‌س.

انساننڭ حیات واجتماع یولنده محتاج بولدیغی دورتنچی وظیفه‌سینی بیان ایتکمچی بولامز: اجتماعی طورمشنده اوزینه واجب بولغان بوزور علمگه انسان نیچك حاضرله‌نه‌در؟ علم تاریخ اسمنده فائده‌سز معلوماتلرغه مدرسه‌لر اعتبار ایتسه‌لرده، بو اجتماعغه تیوشلی علمنی کرکسنمیلر!

تاریخ اسمنده حاضرده مدرسه‌لریمزده اوقوتلغان درسلر شاکردلرنی اجتماع کیره‌کلرینه حاضرله‌وده فائده‌سز کبیدر. بودرسلر شاکردلرنی سیاسی اشلرگه حاضرله‌میدر. پادشاهلرنڭ صفتلری، سیرتلری انسانلرغه اجتماع علملرن ویوللرن نیچك ایضاح ایته بلور؟. شاکردلر اوقوغان پادشاهلر حکایه‌سی، قصه‌لری، ایسکی زمانه پادشاهلرینڭ، دسیسه‌لری، یاردمچیلرینڭ

حیله‌لری، ظلملری، آچولری ملّتنك ترقیسنه نیچك خدمت ویاردم ایتسون؟ ایکی پادشاهلق آراسنده صوغش بولغان، کاماندیرلرینك اسملری، عسکرلرینك ترتیبلری، جیاو، آطلی بولولری، فلان ییرده ایکی عسکر یولوغیشوب برسینك غالب ایکنچیسنك مغلوب بولووی کبی حکایتلر طلبه‌لرگه اجتماع میداننده نیندای فائده ویاردم بیره بلور؟. موندی ئه‌کیتلر، قصه‌لر حیاتقه هیچ فائده کیترمیلر. فقط انسانلر اوزلرینك شهوتلرینه اطاعت ایتوب، کچك وحقیر بولغان نرسه‌لرنی بیوك صایوب تعظیم احترام ایته‌لر. بونلر جمله‌سندنده آثار قدیمه عاشقلریدر، که ایسکی‌طاشلر، چولمه‌ك کیسه‌کلرینی اوزلری مقدارنده آلطونغه صاتوب آلماقده‌لر. اوقوچیلر بوضلالتده قالغان انسانلرنك ذوقلرینی صرف ایتلگان اشیانك قیمتنه مساوی دیه آلماسلر. انسانلرنك تاریخی معلوماتلرنی سومکلری بومعارفنك فضیلتنه دلیل بولا آلماز. هر نرسه‌نك قیمتنی فائده‌سی ایله اولچه‌مك لازم کیلور. برکشی کیلوبده کورشینگزنك ماچیسی بالالاغان دیسه، نیندای فائده کیترر. مونه بوده برحقیقت؛ فقط فائده سزدر. حقیقت لکن حیاتمزده‌غی اشلریمزگه تأثیری یوق؛ حقیقت، بونی بلونك حیاتمزنی کامللاوگه یاردمی یوقدر.

علم تاریخده شول اولچه‌و ایله اولچه‌نور. مدرسه‌لرده اوقلغان تاریخ درسلری ماچی مسئله‌سنده‌گی معلومات کبی فائده‌سز؛ شول جهتدن حیاتقه فائده کیترمیلر. حیات اوچون قاعده‌لر یاصامق حقیقتلرنك ایك مهم وفائده‌لیسیدر.

کوب تاریخ یازوچیلرنك تاریخلری بوفائده‌دن خالی، شول سببدن امّتلرنك ترقی ومدنیتلرینه فائده کیترمیدر. بوکیمچیلکنی یاقن زمانلرده‌غنه مؤرخلری بلدیلرده حیاتقه موافق تاریخلر یازارغه باشلادیلر. بونك سببی ایسکی وقتلرده دنیاده یالغز پادشاهلرغنه، دنیا پادشاهنك شخصندنغنه عبارت، امّت یوق حکمنده بولووی ایدی. شول سببدن تاریخ قدیمنك زینتی پادشاه وپادشاهلقدن عبارت بولوب، امّت وآنك احوال اجتماعیه‌سی متروك حکمنده قالدی. لکن حاللر باشقه‌لاشوب امّت زورایوب، قوّت کسب ایتکاچ، بوحال اوزگاردی. مؤرخلر اجتماعغه اهتمام ایتوب، امّتلرنك اوسولرندن